

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2022. № 12.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.12.9>

УДК 336.025

У. З. Ватаманюк-Зелінська,

д. е. н., професор, професор кафедри фінансового менеджменту,

Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4971-5763>

Ю. Б. Чепіль,

здобувач вищої освіти, Львівський національний університет імені І. Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9295-1924>

І. А. Дунець,

здобувач вищої освіти, Львівський національний університет імені І. Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7336-5575>

ФІНАНСУВАННЯ ЗАХОДІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ З РФ

U. Vatamanyuk-Zelinska,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Financial

Management, Lviv Ivan Franko National University

Y. Chepil,

Graduate of higher education, Lviv Ivan Franko National University

I. Dunets,

Graduate of higher education, Lviv Ivan Franko National University

FINANCING OF STATE POLICY MEASURES IN THE SPHERE OF EMPLOYMENT OF THE POPULATION OF UKRAINE DURING THE MILITARY CONFLICT WITH THE RUSSIAN FEDERATION

Внаслідок ескалації військового конфлікту з рф в Україні зростає чисельність безробітного населення. Це зумовлює проблеми на вітчизняному ринку праці і потребує заходів його ефективного регулювання. Радикальні заходи із регулювання здатні безпосередньо вплинути на розширення зайнятості, тим самим сприяючи підвищенню добробуту та якості життя населення України. Ефективність функціонування та розвитку ринку праці є актуальним питанням наукового вивчення і завжди знаходиться в полі зору держави. Метою статті є проведення всебічного моніторингу ринку праці України для визначення ефективних заходів державної політики щодо стимулювання його розвитку.

Розглянуто функціонуючий ринок праці в Україні. Проаналізовано динаміку економічно активного населення. Встановлено відсоток його скорочення, що спричинено пандемією хвороби COVID-19. Наголошено на суттєвих змінах у відсотковому співвідношенні зайнятого та економічно активного населення, причиною якого є ескалація військового конфлікту з рф. Війна змінила умови та принципи, за якими функціонував ринок праці, створивши більш невизначену та небезпечну фазу. Зокрема, активні бойові дії спричинили різке скорочення чисельності зайнятого населення, відтік кваліфікованого персоналу за кордон та скорочення чисельності населення України загалом.

Акцентовано увагу на організації відповідними органами місцевого самоврядування відповідно до реалізації ними власних повноважень, - надання фінансової допомоги родинам, які опинилися у складних життєвих обставинах. В таких умовах соціальні послуги мають надаватися екстренно (кризово). Водночас, це передбачає необхідність збільшення повноважень ОМС щодо реалізації заходів по галузях бюджетної сфери та запровадження чітких критеріїв для визначення об'єктів фінансування (видів соціальних послуг і суб'єктів їх надання) згідно з місцевими потребами. Зокрема пропонується надання додаткової фінансово-матеріальної допомоги внутрішньо переміщеним особам за умови організації ними підприємницької діяльності із реєстрацією ФОП. Таку допомогу доречно започаткувати у територіальних громадах, - місцях дислокації ВПО, із місцевих бюджетів (фінансовий ресурс) та, використовуючи об'єкти комунальної власності (матеріальний ресурс), за їх наявності.

Такий підхід видається можливим за умови надання внутрішньо переміщеним особам, які зареєструвались ФОПами приміщень, що є об'єктами комунальної власності. Орендна плата, за такої умови, може бути компенсована коштами фінансової допомоги ВПО на організацію підприємницької діяльності. Можливість реалізації програми може бути доповнена додатковими преференціями за умови акценту і спрямованості на розвиток соціального підприємництва. Таким чином система фінансування вироблятиме коригувальні впливи, необхідні для досягнення бажаного рівня фінансового забезпечення розвитку зайнятості ВПО.

As a result of the escalation of the military conflict with the Russian Federation, the number of unemployed people in Ukraine is increasing. This causes problems in the domestic labor market and requires measures to effectively regulate it. Radical regulatory measures can directly affect the expansion of employment, thereby contributing to the improvement of the well-being and quality of life of the population of Ukraine. The effectiveness of the functioning and development of the labor market is an urgent issue of scientific study and is always in the field of view of the state. The purpose of the article is to conduct a comprehensive monitoring of the labor market of Ukraine to determine effective state policy measures to stimulate its development.

The functioning labor market in Ukraine is considered. The dynamics of the economically active population have been analyzed. The percentage of its reduction caused by the pandemic of the disease COVID-19 has been established. Significant changes in the percentage ratio of the employed and economically active population, the cause of which is the escalation of the military conflict with the Russian Federation, are emphasized. The war changed the conditions and principles by which the labor market operated, creating a more uncertain and dangerous phase. In particular, active hostilities caused a sharp reduction in the number of the employed population, an outflow of qualified personnel abroad, and a reduction in the population of Ukraine in general.

Attention is focused on the organization of the relevant local self-government bodies in accordance with the implementation of their own powers, - the provision of financial assistance to families who find themselves in difficult life circumstances. In such conditions, social services should be provided as an emergency (crisis). At the same time, this implies the need to increase the powers of local government to

implement measures in the budgetary sphere and introduce clear criteria for determining funding objects (types of social services and subjects of their provision) in accordance with local needs. In particular, it is proposed to provide additional financial and material assistance to internally displaced persons on the condition that they organize entrepreneurial activities with the registration of a private enterprise. It is appropriate to initiate such assistance in territorial communities, - places of displacement of local governments, from local budgets (financial resource) and, using communally owned objects (material resource), if they are available.

Such an approach appears to be possible on the condition that internally displaced persons, who have registered with individual entrepreneur, are provided with communally owned premises. Under this condition, the rent can be compensated with financial assistance to IDPs for the organization of business activities. The possibility of implementing the program can be supplemented with additional preferences, provided that the emphasis and focus is on the development of social entrepreneurship. In this way, the financing system will produce the corrective effects necessary to achieve the desired level of financial support for the development of IDP employment.

Ключові слова: *безробіття, зайнятість, внутрішньо переміщені особи, ринок праці.*

Key words: *unemployment, employment, internally displaced persons, labor market.*

Постановка проблеми. Для розвитку фінансово-економічної системи України та забезпечення її безпеки, необхідними є розбудова суспільно-орієнтованої економіки, відродження вітчизняного виробництва, відновлення соціальної захищеності населення, підвищення рівня фінансового забезпечення вітчизняного ринку праці. Сьогодні нагальна потреба ефективного регулювання ринку праці пов'язана із зростанням чисельності безробітного населення в Україні унаслідок ескалації військового конфлікту з РФ. Радикальні заходи із регулювання здатні безпосередньо вплинути на розширення зайнятості, тим самим сприяючи підвищенню добробуту та якості життя населення. Ефективність функціонування та розвитку ринку праці є актуальним питанням

вивчення і завжди знаходиться в полі зору держави тому, що відтворення робочої сили – це відтворення трудових ресурсів і в цілому продуктивних сил суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади ринку праці в економічній системі досліджували Л. Волянська-Савчук, О. Карпенко, В. Красовський, І. Андрейцева, О. Чернявська та С. Кулицький. Взаємодію фінансового забезпечення держави та регіонів опрацьовував Д. Нехайчук. Тенденції та напрями подолання безробіття в Україні у своїх роботах описували Г. Юрчик, М. Човпило, О. Грідін, К. Нізельська та Ю. Ольвінська. Моніторинг економічної літератури запевняє, що питання ринку праці постійно перебуває у полі зору науковців, так як стан ринку праці є одним із головних показників успішності соціальних та економічних реформ країни.

Постановка завдання. Проведення всебічного моніторингу ринку праці України з метою визначення ефективних заходів державної політики для стимулювання його розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під системою соціально-трудова відносин, в основі яких лежить купівля-продаж трудових послуг працівників, розуміють таке поняття, як «ринок праці». Ринок праці є провідною підсистемою національної економіки, формою руху трудових ресурсів, а також він функціонує, як двигун соціально-економічного розвитку країни. Ринок праці варто трактувати як [1]:

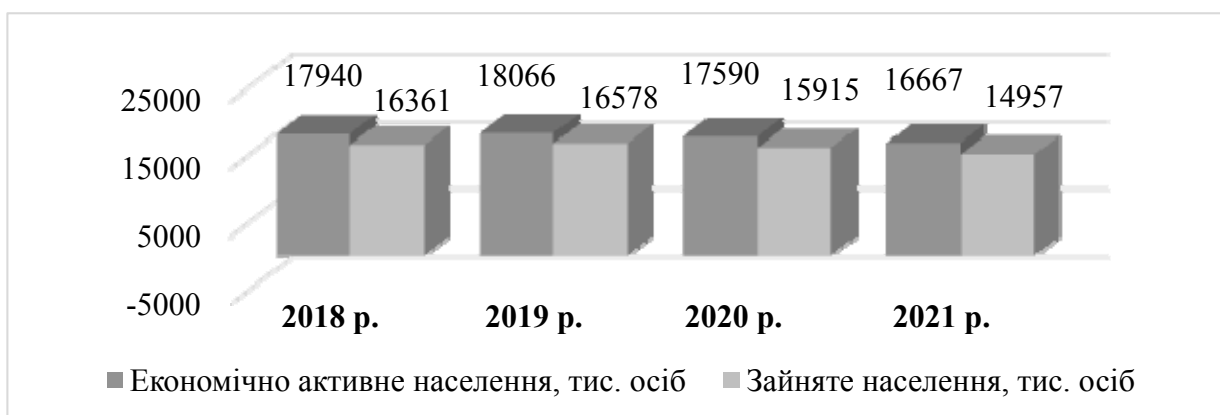
- інститут або механізм, що поєднує, зводить разом продавців і покупців товару «робоча сила»;
- систему соціально-економічних відносин між роботодавцями - власниками засобів виробництва та населенням - власниками робочої сили, щодо задоволення попиту перших на працю, а других – на робочі місця, які є їх джерелом засобів існування;
- особливий ринок, на якому відбувається продаж послуг праці в якості специфічного товару, що дозволяє найманому працівнику на умовах

договору (контракту) виконати певний обсяг роботи (трудових послуг) певної якості упродовж необхідного часу, отримуючи дохід;

– систему особливої взаємодії ринкового попиту і пропозиції, результатом якої є певний обсяг зайнятості та ціна послуг праці.

Зазначимо, що ринок праці як система соціально-трудових відносин визначається власним механізмом функціонування. Механізм функціонування ринку праці є засобом взаємодії та узгодження інтересів роботодавців і працівників щодо обсягів та умов використання праці у трудових процесах. До основних його елементів відноситься попит, пропозиція, ціна, конкуренція, резервування праці та трудова мобільність. Ціна, як результат взаємодії попиту і пропозиції на ринку праці, є основним фактором їх регулювання.

Ефективно функціонуючий ринок праці є одним із головних пріоритетів в розвитку держави. Тому, для того, аби визначити на скільки ефективно функціонує ринок праці України, варто розглянути динаміку економічно активного населення за нормальних умов протягом 2018-2021 рр. (рис. 1). Слід зазначити, що економічно активне населення – це зайняті і безробітні обох статей у віці від 15 до 70 років, які протягом певного періоду забезпечували пропозицію робочої сили на ринку праці.

Рис. 1. Динаміка зайнятості населення України за 2018-2021 рр., тис. осіб

Джерело: складено за даними [2]

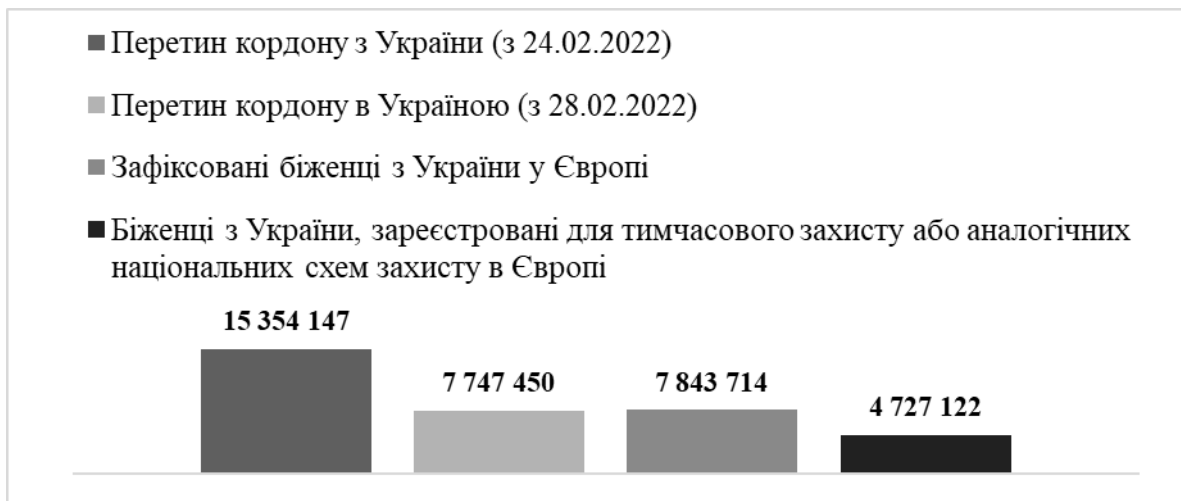
Так, з рис. 1 видно, що протягом 2018-2021 років чисельність економічно активного населення зменшилась більше як на 7%, що вказує на загальну тенденцію його скорочення. Аналіз зайнятості населення виявив ідентичну

ситуацію і впродовж аналізованого періоду присутній спад на 8,6%. Проте, незначне зростання зайнятості спостерігалось у 2019 році, та вже у 2020-2021 роках відбулось скорочення майже на 4% та 10% відповідно порівняно з 2019 роком, що було спричинено пандемією хвороби COVID-19. Так, за нормальних умов зайняте населення займає орієнтовно 90% економічно активного населення, проте в умовах воєнного стану дане співвідношення суттєво відрізняється. Війна змінила умови та принципи, за якими функціонував ринок праці, створивши більш невизначену та небезпечну фазу. Зокрема, активні бойові дії спричинили різке скорочення чисельності зайнятого населення, відтік кваліфікованого персоналу за кордон та скорочення чисельності населення України загалом.

До змінення структури пропозиції кваліфікованої робочої сили в Україні призвела низка факторів:

- підвищена смертність людей працездатного віку;
- збільшення чисельності мігрантів за кордон;
- збільшення числа працівників з обмеженими можливостями, а рівень їх працездатності та перелік робіт, які вони можуть виконувати, відрізняється від довоєнного періоду;
- збільшення пропозиції жінок на ринку праці;
- очікуваним є і збільшення показників дитячої праці внаслідок поширення бідності та втрати можливостей для отримання освіти, особливо вищої [3].

Варто зазначити, що окрім показників економічно активного та зайнятого населення на ринок праці, зокрема на регіональний, значною мірою впливає міграція населення. Тому для оцінки трудових ресурсів країни варто розглянути міграційний рух населення після проголошення воєнного стану (рис. 2).

Рис. 2. Міграційний рух населення України за кордон під час воєнного стану станом на 15 листопада 2022 року, осіб

Джерело: складено за даними [4]

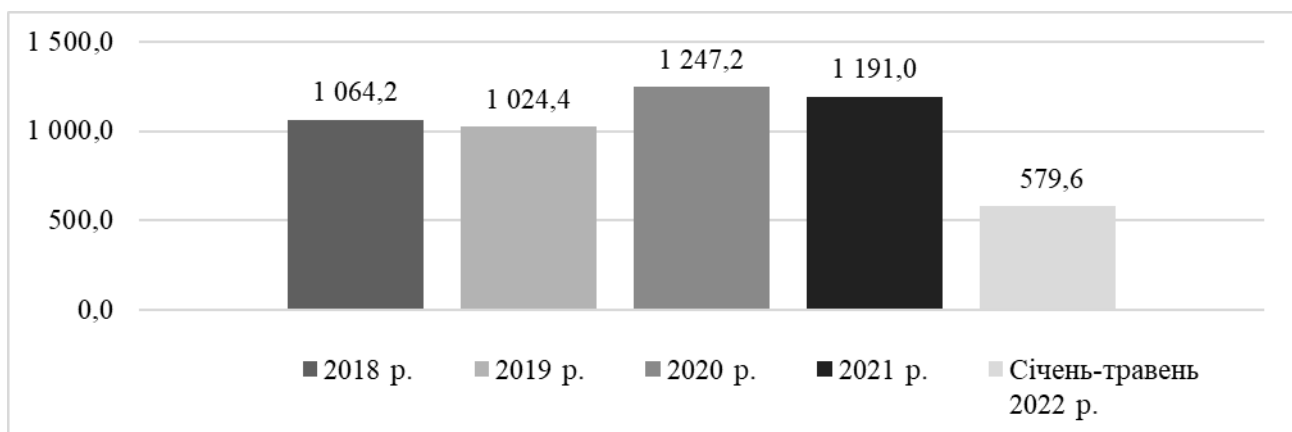
Так, станом на 15 листопада 2022 року кількість українців, які перебували в країнах Європи і отримали статус біженця чи тимчасово переміщеної особи становив 4 727 122 особи.

Переважає більшість біженців (83%) — це жінки, чоловіки становлять лише 17%. Найбільшу групу біженців становлять жінки від 30 до 39 років (37%), 26% — ті, кому від 40 до 49 років, тобто люди активного, працездатного віку. Виїхали за кордон жінки переважно з вищою або незакінченою вищою освітою (76%), 18% — із середньою спеціальною освітою, і лише 6% — із загальною середньою освітою. Найбільш представленими соціальними групами є висококваліфіковані фахівці (26%), підприємці (20%) та кваліфіковані робітники (17%). Більше половини тих, хто виїжджав за кордон у зв'язку з воєнними діями — жителі Сходу та Півдня країни (51,5%), найбільше серед східних областей представлена Харківська — (19%), 45% — жителі центральних областей (у тому числі 31% — жителі Києва та Київської області), і лише 4% — жителі західних областей [3].

Релокація та вимушена міграція призвели не тільки до зміни структури ринку праці, а також структури пропозицій та насиченості фахівцями у розрізі регіонів. У регіонах, які найбільше відчували на собі військову агресію РФ, зменшилася кількість робочих місць і зросла конкуренція. Переміщення

підприємств у безпечні регіони України, внутрішня та зовнішня міграція фахівців спричинили те, що у західних областях кількість пропозицій роботи була меншою за січневі показники майже втричі внаслідок збільшення чисельності зацікавлених осіб [3].

Другим, не менш важливим показником ефективності ринку праці, є рівень безробіття (рис. 3). Станом на 1 червня 2022 р., в середньому по Україні, на одне вільне робоче місце претендувало 12 безробітних (на 1 червня 2021р. — 5 осіб). Останні дані Державної служби статистики України датуються кінцем 2021р., коли статус офіційного безробітного мали 10,3% працездатного населення у віці від 15 до 70 років (1,7 млн. осіб). Водночас, згідно з опитуванням групи Рейтинг, унаслідок бойових дій у середньому по країні залишилися без роботи 53% працездатного населення, а на сході України цей показник сягає 74% [3].

Рис. 3. Кількість безробітних в Україні, тис осіб

Джерело: складено за даними [3]

Так, протягом січня-травня 2022 р. в Державній службі зайнятості кількість зареєстрованих безробітних становила майже 580 тис., що на 28% менше, ніж у відповідний період 2021 р.

Ще одним із важливих показників стану ринку праці є динаміка заробітної плати. В нашій державі існує так звана модель дешевої робочої сили, в основі якої лежить демотивація продуктивної праці, збільшення частки бідного населення, зниження споживчого попиту, і як наслідок - скорочення виробництва, звільнення немалої кількості економічно активного населення та

зростання обсягів зовнішньої трудової міграції. Впродовж останніх років у нашій державі присутня тенденція «злету» цін на продукти, медичні засоби, комунальні послуги. Наявний рівень оплати праці в Україні є не достатнім, аби виконувалися основні функції ЗП: стимулювання праці та підвищення рівня життя працівників.

Так, на рис. 4 зображено рівень середньої місячної заробітної плати, яка обчислюється як середнє арифметичне значення заробітних плат певної групи працівників, по областях України станом на січень 2022 року.

Рис. 4. Середня місячна зарплата по областях України у січні 2022 року, грн

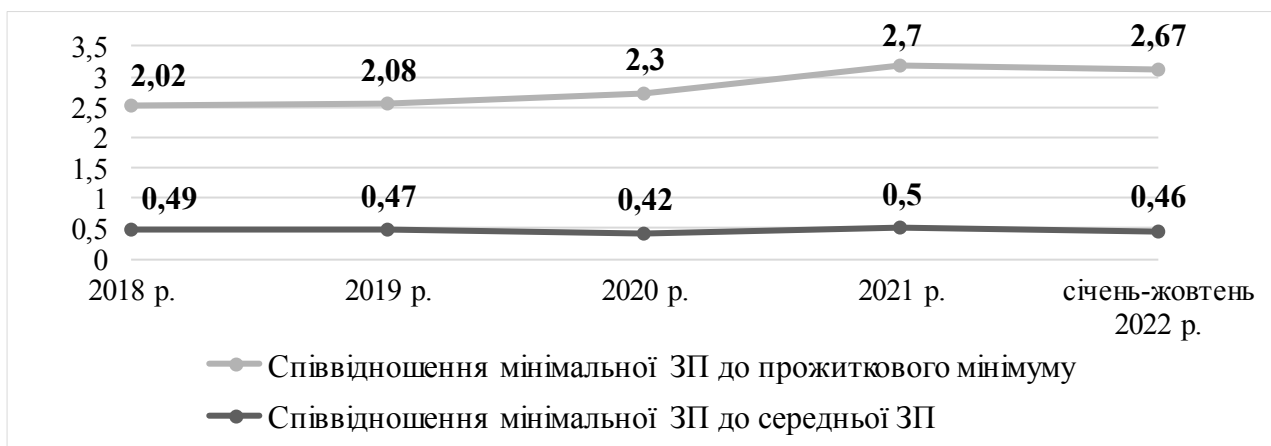
Джерело: складено за даними [5]

Видно з рисунку, що рівень середньої заробітної плати за місяць у січні 2022 року зафіксований на позначці 14 577 грн. Лише два регіони (Донецька та Київська області, зокрема місто Київ) перевищили дану позначку. Найменша середня заробітна плата у Чернівецькій області (11 326 грн).

З початку війни зарплати майже за усіма вакансіями хоча й несуттєво, але скоротилися. Середня зарплата за даними Work.ua знизилася на 11% з 15035 грн до 13736 грн. протягом першого місяця повномасштабного вторгнення Росії на територію України. За даними Державної служби зайнятості, середня заробітна плата на початку війни становила 9371 грн., а на 1 червня — 9057 грн. Ситуація з рівнем заробітних плат залишається переважно незмінною

порівняно з періодом початку війни, лише поодинокими є винятки зростання заробітних плат, переважно у секторі ІТ, оптової та роздрібною торгівлі. Водночас, ті, хто втратив роботу, а пошук роботи є критичним, готові працевлаштовуватися на вакансії з нижчою заробітною платою та на нові для себе види роботи [3].

Задля об'єктивної оцінки рівня оплати праці в Україні та його динаміки варто порівняти мінімальну заробітну плату з середньою та прожитковим мінімумом від 2018 року до січня-жовтня 2022 року (рис. 5).

Рис. 5. Співвідношення мінімальної зарплати, середньої зарплати і прожиткового мінімуму за 2018-жовтень 2022 рр.

Джерело: складено за даними [2,5]

З даного графіка видно тенденцію зростання показників протягом 2018-2021 років. Проте, їх співвідношення за 2018-2020 роки не відповідає вимогам МОП, де мінімальна заробітна плата має бути не менше ніж 2,5 прожиткового мінімуму. Втім, спостерігається дана відповідність у 2021 році, адже цей показник склав 2,7, що є в межах норми, та у січні-жовтні 2022 року з показником на рівні 2,67. Щодо співвідношення мінімальної та середньої зарплати, то воно має бути не нижче ніж 1:3. Дана норма виконується впродовж усього аналізованого періоду.

Отже, з даного аналізу показників ринку праці України протягом 2018-2021 років та в порівнянні з даними показниками після проголошення воєнного стану можна зробити висновок, що активні військові дії підвищили ризики та невизначеності, створивши бар'єри для вільного руху факторів виробництва, у

тому числі робочої сили, що призвело до руйнування інститутів ринку праці та їх ефективного функціонування. Проблеми в економіці у поєднанні зі значними внутрішніми переміщеннями та потоками біженців, призводять до масштабних втрат у сфері зайнятості та доходів. Зростання рівня безробіття, соціальне відчуження, гендерна нерівність, дискримінація на робочому місці, у тому числі по відношенню до молоді, поширення бідності — серед головних негативних соціальних наслідків війни. За даних умов ринок праці потребує швидкого та ефективнішого державного управління.

Державне управління зайнятістю являє собою сукупність методів та інструментів впливу держави на процеси формування, розподілу і використання робочої сили, спрямованих на підвищення ефективності її функціонування та утримання безробіття в межах соціально допустимого рівня [5]. Зазначимо, що значний рівень невизначеності в сфері зайнятості підвищує цінність державної політики на ринку праці. Реалізація державної політики передбачає розробку і впровадження різноманітних соціально-економічних процесів. До того ж, діяльність держави повинна ґрунтуватися не лише на регулюванні цих процесів, а на їх коригуванні, організації та плануванні. Таким чином основною метою державної політики регулювання зайнятості населення стає збільшення продуктивності праці та рівня життя громадян, а також раціональне використання виробничого і людського потенціалу країни. Стабілізація ринку праці у післявоєнний період є вкрай важливим завданням, зважаючи на появу різних груп населення, які постраждали від збройного конфлікту, у тому числі внутрішньо переміщених осіб.

Розглядаючи функціонування ринку праці, варто також зацентувати увагу на механізмі фінансового забезпечення зайнятості. Адже ефективність процесу залучення фінансових ресурсів для забезпечення зайнятості населення залежить від реальності визначення обсягів фінансування, ступеня доступності (вартості) фінансових ресурсів і ризику, пов'язаного з конкретними джерелами та формами фінансування. Ефективність процесів розподілу і використання

фінансових ресурсів для формування зайнятості передбачає прийняття рішень щодо досягнення оптимальності та ефективності їх використання.

Держава бере активну участь у регулюванні ринку праці України зокрема, впроваджуючи ефективну політику зайнятості, забезпечуючи певні гарантії та допомоги безробітному населенню. В Україні фінансування зайнятості населення покладено на Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття [7]. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття – це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення на випадок безробіття з незалежних від застрахованих осіб обставин та надання соціальних послуг за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

При реалізації активної політики основні заходи спрямовуються на зростання попиту на робочу силу, підвищення її конкурентоспроможності, збалансування попиту і пропозиції на ринку, впровадження мотивації для незайнятого населення до активного пошуку роботи, розробку напрямів щодо зниження рівня безробіття, застосування відповідних методів для покращення мобільності робочої сили, а також оптимальне розміщення робочої сили в контексті регіонального ринку праці. У разі реалізації пасивної політики, основна роль припадає саме державі. Тут державне регулювання побудоване на прагненні забезпечити працівникам збереження робочих місць, працедавцям – підтримку попиту на продукцію, а безробітним – виплату допомоги і сприяння в працевлаштуванні.

Законодавство в сфері зайнятості передбачає соціальний захист у разі настання безробіття. Так, слід зазначити, що держава забезпечує [8]:

- особливі гарантії, тим робітникам, які втратили роботу у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці;
- надання безкоштовних соціальних послуг, а саме: консультаційних, профорієнтаційних, перепідготовки, підвищення кваліфікації тощо;
- матеріальну підтримку;

– додаткові гарантії тому населенню, яке не може на рівні конкурувати на ринку праці.

В сучасних умовах воєнного стану соціальна підтримка населення є одним із найважливіших пріоритетів видатків для розпорядників бюджетних коштів. Зокрема, виділяються кошти на:

- допомогу на проживання внутрішньо переміщеним особам;
- відшкодування витрат власникам житла за тимчасове розміщення ВПО;
- закупівлю продовольчих товарів тривалого зберігання;
- отримання громадянами допомоги через платформу «Допомога та інші».

Державне регулювання повинно охоплювати все працездатне населення. Тому, його варто орієнтувати не лише на незайняте населення, а й на ефективне використання трудових ресурсів, підвищення їх освітнього і кваліфікаційного рівня, забезпечення правових і соціальних гарантій зайнятості. Відомо, що соціальний захист та соціальне забезпечення - найбільша видаткова стаття зведеного бюджету України, яка за обсягом випереджає охорону здоров'я, освіту та видатки на економічну діяльність. Тому, варто розглянути витрати державного фінансування зайнятості, спрямовані на соціальний захист та соціальне забезпечення (табл. 1).

Таблиця 1. Державні витрати на соціальний захист та соціальне забезпечення населення у 2018-жовтні 2022 рр.

	Сума видатків зведеного бюджету України, млн. грн	У % до загальних видатків
2018 р.	309 363,6	24,7
2019 р.	321 786,7	23,4
2020 р.	346 720,5	21,7
2021 р.	339 278,9	22,8
Січень-жовтень 2022 р.	312 688,9	17,9

Джерело: складено за даними [5]

Впродовж 2018–2020 рр. сума видатків з Держбюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення населення зростає. Проте, у 2021 році спостерігається скорочення даного показника на 7441,6 млн грн порівняно із 2020 роком. Лише протягом січня-жовтня під час дії воєнного стану з бюджету

України на соціальний захист та соціальне забезпечення було виділено 312688,9 млн грн, що становить 17,9% від усіх витрат протягом даного періоду та 92% від величини даного розділу витрат за увесь попередній рік.

На даний час, кількість внутрішньо переміщених осіб з початку війни збільшилася з 1,5 млн до 4,6 млн. Проте, розуміємо, що за неофіційними даними, їх може бути набагато більше. Зрозуміло, що видатки в даній сфері зростають та вірогідно матимуть таку тенденцію й надалі, а фінансові ресурси суттєво обмежені, тому зараз гостро стоїть питання реформування та переосмислення системи соціальної допомоги з боку держави.

Надання соціальних послуг вже організовано в тих громадах, на територію яких перемістились ті особи, які були змушені покинути своє місце проживання у результаті збройного конфлікту і окупації. Проте сьогодні важливим питанням у сфері регулювання державної політики в сфері зайнятості населення є фінансове забезпечення соціальних виплат для ВПО. Водночас організація надання соціальних послуг для цих категорій населення потребує удосконалення їх якості, а також забезпечення вчасності, адресності та доступності.

Сьогодні з'явилися додаткові можливості для фінансової підтримки переселенців. Вони доповнені такими напрямками державної допомоги як компенсація за надання житла переселенцям [9] та компенсація місцевим бюджетам видатків на оплату комунальних послуг, спожитих у будівлях закладами, підприємствами, установами та організаціями комунальної власності, у яких в умовах воєнного стану на безоплатній основі перебувають тимчасово переміщені особи.

В межах ініціативи надання соціальних послуг для ВПО також запроваджуються державні цільові програми. Зокрема, це урядовий проект «Робота», який передбачає надання українцям грантів для започаткування бізнесу, розвитку підприємництва та навчання. Він спрямований на активізацію підприємницької діяльності та стимулювання створення робочих місць.

Отримати гранти можуть як підприємці-початківці, так і люди, що вже мають досвід у бізнесі [10].

Крім того, доцільно звернути увагу на бюджетну програму «Рука допомоги», за умовами якої безробітні малозабезпечені могли скористатися фінансовою допомогою від держави у сумі 97500 грн. Її не потрібно було повертати, за умови працевлаштування 2-ох осіб із направленням центру зайнятості. Проте в умовах воєнного стану дію цієї державної програми для безробітних переміщених осіб призупинено [11].

Організація фінансової допомоги родинам, які опинилися у складних життєвих обставинах покладається на відповідні органи місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування в рамках Законів України і Конституції мають право самостійно визначати особливості організації та надання соціальних послуг в умовах воєнного стану. Крім того, в таких умовах соціальні послуги мають надаватися екстренно (кризово). За механізмом кризово можуть надаватися різні соціальні послуги – ведення випадку, догляд вдома та стаціонарний догляд, надання притулку, консультування, соціальний супровід сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах. Така організація роботи забезпечує оперативне прийняття рішення про надання соціальних послуг [12].

Водночас, це передбачає необхідність збільшення повноважень ОМС щодо реалізації заходів по галузях бюджетної сфери та запровадження чітких критеріїв для визначення об'єктів фінансування (видів соціальних послуг і суб'єктів їх надання) згідно з місцевими потребами.

Зауважимо, що формування фінансового забезпечення допомог для ВПО повинно обов'язково відбуватися з врахуванням потенційних зв'язків між соціальним захистом та економічним рівнем розвитку територіальних громад, виходячи з наявної у них ресурсної бази. Для того, щоб реалізувати заходи соціальної підтримки ВПО необхідні додаткові фінансові та матеріальні ресурси. Тому, доречно активізувати процеси співпраці територіальних громад в напрямку задоволення потреб ВПО але, водночас, спрямовувати зусилля на

розробку відповідних заходів для стимулювання економічної активності серед працездатного населення цієї категорії. Це дасть змогу частково розвинути ринок праці, створивши конкуренцію, зменшити безробіття і, водночас, стимулюватиме розвиток підприємництва, що стане поштовхом до створення нових робочих місць та загального позитивного розвитку економіки регіону.

Висновки з проведеного дослідження. Особливу увагу слід звернути на пріоритети фінансового забезпечення рівня зайнятості в Україні. Звертаємо увагу, що вони мають бути доповнені акцентом на внутрішньо переміщених осіб. Зокрема пропонуємо надання додаткової фінансово-матеріальної допомоги внутрішньо переміщеним особам за умови організації ними підприємницької діяльності із реєстрацією ФОП. Таку допомогу доречно започаткувати у територіальних громадах, - місцях дислокації ВПО, із місцевих бюджетів (фінансовий ресурс) та, використовуючи об'єкти комунальної власності (матеріальний ресурс), за їх наявності. Маючи приклади реалізації пілотних проектів у цій сфері (бюджетна програма "Рука допомоги"), доречно їх доповнити додатковою матеріально-фінансовою підтримкою від ОМС.

Такий підхід видається можливим за умови надання внутрішньо переміщеним особам, які зареєструвались ФОПами приміщень, що є об'єктами комунальної власності. Орендна плата, за такої умови, може бути компенсована коштами фінансової допомоги ВПО на організацію підприємницької діяльності.

Розмір такої допомоги в межах нової державної програми "єРобота" становить до 250 тисяч гривень для стартового капіталу. Урядовий проект передбачає надання українцям грантів для започаткування бізнесу, розвитку підприємництва та навчання. Він спрямований на активізацію підприємницької діяльності та стимулювання створення робочих місць. Проект включає 6 грантових програм, зокрема [10]:

- мікрогранти для створення власного бізнесу;
- гранти для розвитку переробного підприємства;
- державне фінансування закладки саду;
- кошти для розвитку тепличного господарства;

- грант на реалізацію стартапу, у тому числі в сфері ІТ;
- кошти на навчання ІТ-спеціальностям.

Можливість реалізації програми може бути доповнена додатковими перевагами за умови акценту і спрямованості на розвиток соціального підприємництва. Таким чином система фінансування вироблятиме коригувальні впливи, необхідні для досягнення бажаного рівня фінансового забезпечення розвитку зайнятості ВПО.

Література

1. Волянська-Савчук Л. В., Красовський В.О. Теоретичні засади ринку праці в економічній системі. Економіка і організація управління. 2019. № 1 (33). С. 21-32.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 08.11.2022).
3. Пищуліна О., Маркевич М. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації. Аналітична записка. Центр Разумкова. 2022. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf> (дата звернення: 24.11.2022).
4. Operational data portal Ukraine refugee situation URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення 22.11.2022)
5. Офіційний сайт Міністерства фінансів <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/2021/> (дата звернення 09.11.2022)
6. Юрчик Г.М. Човпило М.М. Тенденції та напрями подолання безробіття в Україні. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Сер. Економічні науки. 2018. Вип. 3 (83). С. 226-236.
7. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03.2000 р. №1533-III. Дата оновлення: 14.02.2021. №22. Ст. 171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#top> (Дата звернення: 08.11.2022).
8. Про зайнятість населення: Закон України від 01.03.1991 р. №803-ХІІ. 1991. № 14. Ст. 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (Дата звернення: 09.11.2022)
9. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 19 березня 2022 р. № 333: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня

2022 р. № 490 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/490-2022-п#Text> (дата звернення 24.11.2022)

10. Єробота: гранти від держави на відкриття чи розвиток бізнесу. Міністерство економіки України URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=94321ef8-1418-479c-a69f-f3d0fdb8b977&title=Robota-GrantiVidDerzhaviNaVidkrittiaChiRozvitokBiznesu> (дата звернення 24.11.2022)

11. Рука допомоги простягнута для всіх. Міністерство соціальної політики України URL: <https://www.msp.gov.ua/news/20285.html> (дата звернення 24.11.2022)

12. Про особливості організації надання соціальних послуг під час воєнного стану та роботу з ВПО розповіли експерти U-LEAD. Децентралізація URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14955> (дата звернення 24.11.2022)

13. Vatamanyuk-Zelinska U.Z. (2020), “Development of small entrepreneurship in ATCS”, *International Journal of Management*, vol. 11, pp. 449-462.

14. Vatamanyuk-Zelinska, U.Z. and Melnychenko, O. (2020), “The effectiveness of financial and economic regulation of land relations in the context of stimulating entrepreneurial activity in the regions of Ukraine Problems and Perspectives in Management”, vol. 18(3).

References

1. Volyanska-Savchuk, L.V. and Krasovskyi, V.O. (2019) “Theoretical foundations of the labor market in the economic system”, *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*. vol.1, pp. 21-32.

2. The official site of State Statistics Service of Ukraine (2022), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 8 November 2022).

3. Pyshchulina, O. and Markevich M. (2022), “The labor market in the conditions of war: main trends and directions of stabilization”, *Analitichna zapyska. Tsentra Razumkova*, available at: <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf> (Accessed 22 November 2022).

4. Operational data portal Ukraine refugee situation (2022), available at: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (Accessed 22 November 2022).

5. The official site of Ministry of Finance of Ukraine (2022), available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/2021/> (Accessed 9 November 2022).

6. Yurchik, H.M. and Chovpylo, M.M. (2018), “Trends and directions of overcoming unemployment in Ukraine”, *Visnyk Natsional'noho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia*. vol. 3(83), pp. 226-236.
7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2000), The Law of Ukraine “On mandatory state social insurance in case of unemployment”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#top> (Accessed 8 November 2022).
8. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine “About employment of the population”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (Accessed 9 November 2022).
9. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022), Resolution “On making changes to the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 19, 2022”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/490-2022-п#Text> (Accessed 24 November 2022).
10. The official site of Ministry of Economy of Ukraine (2022), “Yerobota: grants from the state for starting or developing a business”, available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=94321ef8-1418-479c-a69f-f3d0fdb8b977&title=Robota-GrantiVidDerzhaviNaVidkrittiaChiRozvitokBiznesu> (Accessed 24 November 2022)
11. The official site of Ministry of Social Policy of Ukraine (2022), “A helping hand is extended to everyone”, available at: <https://www.msp.gov.ua/news/20285.html> (Accessed 24 November 2022)
12. The official site of Detsentralizatsiia (2022), “U-LEAD experts spoke about the peculiarities of the organization of social services during martial law and work with IDPs”, available at: <https://decentralization.gov.ua/news/14955> (Accessed 24 November 2022)
13. Vatamanyuk-Zelinska, U.Z. (2020), “Development of small entrepreneurship in ATCS”, *International Journal of Management*, vol. 11, pp. 449-462.
14. Vatamanyuk-Zelinska, U.Z. and Melnychenko, O. (2020), “The effectiveness of financial and economic regulation of land relations in the context of stimulating entrepreneurial activity in the regions of Ukraine Problems and Perspectives in Management”, *Problems and Perspectives in Management*, vol. 18(3), pp. 11-27.

Стаття надійшла до редакції 28.11.2022 р.